

GÖZLEM VE GÖRÜŞLER

AFETLERLE İLGİLİ İKİ KÜÇÜK İNCELEME

Necati DEDEOĞLU*

Aşağıda yer alan iki inceleme birkaç yıllık olmalarına karşın güncelliklerini yitirmemişlerdir. Aynı olarak başka bir yerde yayınlanmamış olan bu küçük araştırmaların, depremleri yeniden irdelediğimiz bu günlerde tartışmalara katkıda bulunacağına inanıyorum.

1. Depremlerden Sonra Görülen Ölüm, Yaralanmalar ve Hastalıklar

Ülkemizde deprem hasarları ile ilgili bilgi son derece sınırlıdır. Depremden sonra görülen ölümler, yaralanmalar, bunların türleri, kurtarma ve ilk yardım çalışmaları, kullanılan tıbbi malzemenin türü ve miktarı ile ilgili veri yoktur. 1996 yılında deprem hasarlarını incelemek amacıyla Sağlık Bakanlığı'nda ve Kızılay'ın, yetkili birimlerinde yapılan soruşturmada bu kuruluşlarda deprem raporlarının saklanmadığı, deprem hasarıyla ilgili herhangi bir istatistik bulunmadığı öğrenilmiştir. Aynı tarihte, Türkçe Tıp Literatüründe yapılan bir taramada konuyla ilgili araştırmaya rastlanılmamıştır. Oysa gerek Bayındırlık ve İskan Bakanlığı Afet İşleri Genel Müdürlüğü, gerekse üniversitelerin Jeoloji ve İnşaat Mühendisliği bölümleri her depremden sonra deprem bölgesinde incelemelerde bulunurlar, bulgularını makaleler veya raporlar şeklinde yayınlıyorlar, sempozyum ve seminerler düzenlerler.

Sağlıkla ilgili bilgilerin elde bulunması sık deprem geçiren ülkemizde, depremlere hazırlık açısından önem taşımaktadır. Veri yokluğunda, bilimsel araştırmalar kadar olmasa da, gazetelerde yayınlanan haberler de değer taşırlar. Bu amaçla, Milli Kütüphane arşivinden yararlanılarak, 1939 Erzincan depreminden 1996 yılına kadar görülen 10 en büyük depremde gazetelerde yer alan haberler tarandı.

İncelenen depremler şunlardır: 1939 Erzincan, 1946 Varto, 1966 Varto, 1970 Gediz, 1971 Bingöl, 1975 Lice, 1976 Çaldıran, 1983 Erzurum ve 1992 Erzincan. Bu depremlerin her biri Hürriyet, Ulus ve Cumhuriyet gazetelerinden, ayrı ayrı, depremin yer aldığı birinci günden sonuncu güne kadar incelenmiş, haberlerde yer alan sağlıklı ilgili olaylar not edilmiştir.

Bulgular aşağıdaki şekilde özetlenebilir.

- Haberler, gazetelerde genellikle depremin ikinci gününde büyük puntolarla yer almakta, daha sonra sayıları giderek azalmakta, iki veya üç hafta sonradan çıkmaktadırlar.

- Depremlerde her seferinde hazırlıksız yakalandığı anlaşılmaktadır. İlk günlerde haberlerde yetkililerin şaşkınlığı, çalışmaların düzensizliği ön planda yer almaktadır. Yine, her depremde, yardım malzemelerinin ve çadırların dağıtımındaki kargaşadan, eşitsizliklerden söz edilmekte, yolsuzluk iddiaları bulunmaktadır. Askerler bölgeye ilk ulaşan organize güç olmakta, kurtarmada ve sık görüldüğü anlaşılan yağmanın önlenmesinde etkili olmaktadır.

- Doğu Anadolu'da yer alan depremlerde, deprem bölgesine ulaşmanın güçlüklerinden hemen her depremde söz edilmiştir. Örneğin, yollar, köprüler zarar gördüğü için 1939 depreminde Erzincan'a, Erzurum'dan ancak deve ile erzak gönderilebilmiş ve bölgeye 3 haftada ulaşılabilmiştir. Özellikle kış aylarında depremlerde köylere ulaşmak günler alabilmektedir.

- Kış aylarında Doğu ve İç Anadolu'da olan depremlerde depremlerden soğuk, rüzgar, yağmur gibi iklim koşullarından çok ızdırap çektikleri anlaşılmaktadır. Özel-

* Prof. Dr., Akdeniz Üniv. Tıp Fak. Halk Sağlığı AD.

likle yaşlıların, çocukların ve hastaların zarar gördüğüne ilişkin haberler vardır.

- Tifo, kolera vb. sindirim sistemi hastalıkları riskinden hep söz edilmiş olmasına rağmen hiç salgın kaydına rastlanmamıştır. Gıda zehirlenmesi olguları da haberlerde yer almamıştır. Üst solunum yolu salgınları görüldüğünden ve sporadik olarak hepatit A, kızamık, difteri olgularından söz edilmektedir.

- Yaralanma ve ölüm nedeni olarak travma, göçük altında kalma, kış aylarında olan depremlerde yanıklar ön plana çıkmaktadır. Depremzedelere kurt saldırılarından ve köpeklerin cesetleri parçaladıklarından söz eden haberler vardır.

- Ahırların çökmesi sonucu on binlerce hayvan telef olmuş, bunların gömülmesi sorun oluşturmuştur. Hayvan varlığı kaybının beslenmeyi olumsuz etkilediği de yazılmaktadır.

- Her depremden sonra "Depremden gereken dersler çıkarılacaktır" anlamında demeçler verildiği ve depremden yıkılan resmi binalar için soruşturma açılacağı haberleri dikkati çekmiştir.

- Haberlerden, depremlerden sonra bölge dışına önemli oranda göç olduğu anlaşılmaktadır.

2. Tıp Fakültelerinde Afetler Konusunda Eğitim

Ülkemiz dünyada afete en çok maruz kalan ülkelerden biridir. Hekimler afet öncesi hazırlıkta ve afet sonrası sağlık hizmetlerinde önemli rol oynamaktadırlar. Ancak genelde sağlık örgütünün özelde hekimleri, afetlerden önce gerekli eğitimlerin, tatbikatların yapılması, afetlerden hemen sonra ilk yardıma ve acil tedavi hizmetlerinin, daha sonra da ilk ve ikinci basamak hizmetlerin organizasyonu, koruyucu hizmetlerin düzenlenmesi vb.

konularında yeterli olmadığına ilişkin gözlemler vardır. Tıp Fakültelerinde bu konuların Halk Sağlığı Anabilim Dallarınca eğitileceği göz önüne alınarak, 1997 yılında Halk Sağlığı Anabilim Dallarında, mezuniyet öncesi ve sonrası afetler eğitimi ile ilgili bir araştırma yapıldı.

Bu amaçla o tarihte mevcut 26 tıp fakültesinin Halk Sağlığı Anabilim Dalı Başkanlıklarına pullu, zarflı, tek sayfalık bir anket kağıdı gönderilerek verdikleri eğitimle ilgili bilgi toplanmıştır. İki tıp fakültesinden yanıt gelmemiştir. 24 tıp fakültesinin 11'inde (% 46) mezuniyet öncesi ve sonrası afetlerle ilgili bir ders/seminer verilmektedir. 9 tıp fakültesinde hem mezuniyet öncesi, hem sonrası eğitim verilirken, ikisi sadece mezuniyet öncesi, hem sonrası eğitim verilirken, ikisi sadece mezuniyet sonrası, ikisi de sadece mezuniyet öncesi eğitim vermektedir. Mezuniyet öncesi eğitim en çok 3. sınıfta, sonra 4 ve 6. sınıflarda verilmektedir. Bir tıp fakültesi beşinci sınıfta, iki tıp fakültesi ise hem 3. ve 4. sınıfta hem de son sınıfta eğitim vermektedir. Eğitimler çoğunlukla 2 saat (%54) veya 4 saat (%31). Bir fakülte 1 saat bir diğeri ise 6 saat mezuniyet öncesi eğitim vermektedir. Araştırma görevlilerine veya lisansüstü öğrencilere afetlerle ilgili ders/seminer veren 9 fakültenin 6'sı (%70) 2 saat, 3'ü (%30) ise 4 saat eğitim verdiklerini söylemişlerdir.

Mezuniyet öncesi eğitim vermeyen 13 Halk Sağlığı Anabilim Dalı Başkanı aslında böyle bir eğitim verilmesi gerektiğine inandığını belirtmiştir. Bazı anketlerde konuyla ilgili kitapların ve eğitim materyalinin bulunmayışının bu eğitimleri güçleştirdiğine dikkat çekmiştir. Mezuniyet sonrası eğitim vermeyen 13 Halk Sağlığı Anabilim Dalından 11'i (% 85) bu dersin verilmesi gerektiğine inandığını belirtmiştir. Bazı Anabilim Dalı Başkanlarının, anketlerin uyarıcı olduğunu, bundan böyle konuyla ilgili dersler verileceğini söylemiş olmaları ise umut vericidir.